

ΕΠΙΒΑΡΥΝΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΧΡΗΣΗΣ ΟΥΣΙΩΝ (ΝΤΟΠΙΝΓΚ) ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΒΩΝ 10-18 ΕΤΩΝ. ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Σπάρος Λουκάς¹, Δόγιας Ελευθέριος², Κούτρα Κλειώ³

Περίληψη

Η βιβλιογραφική συλλογή, συστηματική ανάλυση και επεξεργασία των επιβαρυντικών και προστατευτικών παραγόντων στη χρήση αναβολικών ανδρογόνων στεροειδών στις ηλικίες 10-18 είναι το πρώτο βήμα προς την ολιστική κατανόηση του φαινομένου. Οι επιπτώσεις της χρήσης αυτών των ουσιών εντοπίζονται στη σωματική και ψυχική υγεία παιδιών και εφήβων με ενασχόληση στην άθληση, αλλά και στην κοινωνική, εκπαιδευτική, ενδοοικογενειακή και προσωπική ζωή των νέων. Η διερεύνηση της βιβλιογραφίας πραγματοποιήθηκε μέσω διεθνών βάσεων δεδομένων ακαδημαϊκών ερευνών, όπως SCOPUS, Science Direct, Umea Library κ.λπ. Τα αποτελέσματα της έρευνας κατηγοριοποιούν επτά παράγοντες, χωρισμένους σε ατομικούς και κοινωνικούς, που σχετίζονται με τη χρήση ουσιών ντόπινγκ. Το φύλο, η προσωπικότητα, οι στάσεις υγείας/συμπεριφορές υγείας ανήκουν στους ατομικούς παράγοντες. Οι επιρροές των “σημαντικών άλλων”, η κατανόηση/αντίληψη των κινδύνων χρήσης των ουσιών και των συνεπειών τους (κουλτούρα ντόπινγκ), οι κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες, τα προγράμματα πρόληψης συγκαταλέγονται στους κοινωνικούς παράγοντες. Οι “σημαντικοί άλλοι” φαίνεται να είναι ένας από τους πιο επιδραστικούς παράγοντες που αναφέρονται στη βιβλιογραφία, καθώς η πίεση των “σημαντικών άλλων” και τα κοινωνικά δίκτυα επηρεάζουν καθοριστικά τα πρότυπα, τις αξίες και τις επιλογές των νέων. Η ανάγκη για ολιστική ανάλυση, διασύνδεση παραγόντων και αντιμετώπιση του προβλήματος σε ατομικό, ομαδικό και κοινοτικό επίπεδο, υπογραμμίζει τον σημαντικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η επιστήμη της Κοινωνικής Εργασίας.

Λέξεις Κλειδιά: *Έφηβος, ντόπινγκ, Ανδρογόνα αναβολικά στεροειδή(ΑΑΣ), Εξαρτησιογόνες ουσίες*

-
1. Κοινωνικός λειτουργός.
  2. Κοινωνικός λειτουργός.
  3. Επίκουρη καθηγήτρια Κοινωνικής Εργασίας, Σχολή Επιστημών Υγείας, Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο.

Εισαγωγή

Η φαρμακοδιέγερση (ντόπινγκ) αποτελεί ένα παγκόσμιο και πολυδιάστατο πρόβλημα δημόσιας υγείας με τεράστιες βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειες (Diehl K., et al., 2012). Το ντόπινγκ αναφέρεται στη χρήση παράνομων ουσιών ή μεθόδων από αθλητές, ώστε να βελτιώσουν τις προπονητικές και αθλητικές τους επιδόσεις (UNESCO, 2017). Το ντόπινγκ αναφέρεται εκτός από τα στεροειδή (ΑΑΣ) και σε άλλες διεγερτικές ουσίες, ορμόνες, διουρητικά, ναρκωτικά και μαριχουάνα, μεταγγίσεις αίματος κ.α. (UNESCO, 2017), που μάλιστα πολλές φορές δεν αναγράφονται στις ταμπέλες αυτών των προϊόντων (Ahmadi N., Ljungqvist A., Svedsäter G., 2006).

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι το ντόπινγκ δεν αφορά και δεν περιορίζεται μόνο στα “ελίτ” αθλήματα (Diehl K., et al., 2012). Παρόλα αυτά, μόλις το 2012 ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) αναφέρει ότι το ντόπινγκ αποτελεί μέγιστη απειλή για τη δημόσια υγεία από τη στιγμή που χωρίς κανένα έλεγχο μαθητές γυμνασίου, λυκείου (Partnership, 2012) και φοιτητές μπορούν να έχουν πρόσβαση σε αυτές τις ουσίες, είτε συμμετέχουν σε αθλητικές διοργανώσεις, είτε γυμνάζονται στα γυμναστήρια της γειτονιάς τους (Reuters, 2012). Το ντόπινγκ ανήκει στις συμπεριφορές κινδύνου των εφήβων και εγκυμονεί άμεσους κινδύνους για την υγεία και την ανάπτυξη των ανήλικων χρηστών (Vito A. G., 2012), αλλά και για τη μετέπειτα ενήλικη ζωή τους (Diehl K., et al., 2012). Η πρόωγη χρήση και κατάχρηση νόμιμων και παράνομων ουσιών επηρεάζει ποικιλοτρόπως τη διάθεση μέσω των ορμονικών διαταραχών, την ανάπτυξη του σώματος και του εγκεφάλου, τις διατροφικές συνήθειες (Lapota H. B., 2013) και τη χρήση άλλων ουσιών, όπως η μαριχουάνα και το αλκοόλ (Kindlundh A., et al., 1999). Είναι δυνατόν να προκαλέσουν σωματική βλάβη, όπως αλλοιώσεις στα γεννητικά όργανα, ξαφνική καρδιακή ανακοπή και έμφραγμα του μυοκαρδίου, καθώς και αυξημένο κίνδυνο μολυσματικών ασθενειών, όπως ο HIV και η ηπατίτιδα Β και C (Vito A. G., 2012). Παράλληλα επηρεάζουν την ψυχολογική ευημερία του ατόμου με μεταβολές στη διάθεση, ευερεθιστότητα και εκδήλωση επιθετικότητας, κατάθλιψη και ψύχωση (Vito A. G., 2012).

Την τελευταία δεκαετία έχει τεκμηριωθεί η ανάγκη για τη μελέτη του ντόπινγκ από τις κοινωνικές επιστήμες (Christiansen, V. & Gleaves, J., 2013). Οι κοινωνικές επιστήμες μπορούν να συνεισφέρουν σημαντικά στην καλύτερη κατανόηση «του ποιος» και «πώς» (Ahmadi, N., Ljungqvist, A., Svedsäter, G., 2006) κάποιος που δεν είναι αθλητής υψηλού συναγωνισμού κάνει χρήση ντόπινγκ. Το σημείο κλειδί στο οποίο οι κοινωνικές επιστήμες διαφοροποιούνται από άλλες επιστήμες είναι η προσπάθεια κατανόησης τής συμπεριφοράς της χρήσης ουσιών από τους νέους και όχι η επικέντρωση στον αθλητή ή

στον νέο ως άτομο (Ahmadi, N., Ljungqvist, A., Svedsäter, G., 2006). Προτεραιότητα λοιπόν είναι το δίκτυο των σχέσεων μέσα στο οποίο κινούνται κατά την αθλητική δραστηριότητα οι νέοι. Εύλογα λοιπόν κάποιος κατανοεί ότι η εστίαση των παρεμβάσεων θα πρέπει να είναι στην αλληλεπίδραση με άλλους αθλητές, προπονητές και στο γνωστό «sportsnet» του Νίχον (1992). Η κατανόηση του προβλήματος και των παραγόντων που οδηγούν τους νέους στη χρήση και την εξάρτηση από αυτές τις ουσίες είναι επιτακτική. Σε αυτή την κατεύθυνση, η βιβλιογραφική ανασκόπηση ως μέθοδος έρευνας προσφέρεται για τη συλλογή ερευνητικών δεδομένων σε διεθνές επίπεδο, για μια ολοκληρωμένη εικόνα του φαινομένου αλλά και να δώσει φως στο πώς αυτό αποτυπώνεται σε παιδιά και εφήβους την τελευταία 25ετία στη διεθνή βιβλιογραφία.

Η Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Σκοπός

Σκοπός αυτής της μελέτης ήταν η αντικειμενική συλλογή και διερεύνηση προστατευτικών και επιβαρυντικών παραγόντων που ωθούν τους νέους, αθλητές και μη, ηλικίας 10-18 ετών στη χρήση ουσιών ντόπινγκ μέσα από έξι διεθνείς επιστημονικές βάσεις δεδομένων από το 1994 έως και το 2019.

Επιμέρους στόχοι της μελέτης είναι:

- Η διερεύνηση των παραγόντων που ωθούν τους νέους στη χρήση ντόπινγκ.
- Η περιγραφή των επιπτώσεων της χρήσης αναβολικών στη σωματική και ψυχική υγεία των νέων.
- Η περιγραφή των προστατευτικών παραγόντων έναντι του ντόπινγκ.
- Η σύγκριση διαφορετικών προσεγγίσεων στο φαινόμενο των αναβολικών στους νέους.
- Οι προϋποθέσεις για κατάλληλες παρεμβάσεις και πρόληψη στους νέους.

Ερευνητική υπόθεση

Το ερευνητικό ερώτημα της παρούσας βιβλιογραφικής ανασκόπησης αφορά στη θετική συσχέτιση της χρήσης ντόπινγκ με τις επιρροές που τα παιδιά και οι νέοι ηλικίας 10-18 ετών δέχονται από περιβάλλον αθλητικό και μη, από τους σημαντικούς άλλους, και με την ανάγκη τους για βελτίωση της εμφάνισής τους.

Μεθοδολογία της συστηματικής ανασκόπησης

Οι συστηματικές ανασκοπήσεις αποτελούν σημαντικά εργαλεία αντικειμενικής προσέγγισης της βιβλιογραφίας, της κριτικής ανάλυσης και της σύνθεσης των αποτελεσμάτων των πρωτογενών μελετών, με εξαιρετική συμβολή στην αποσαφήνιση θεμάτων και την αναζήτηση νέων ερευνητικών κατευθύνσεων (Πατελάρου, Ε., και Μπροκαλάκη Η., 2010).

Στρατηγική αναζήτησης- Δείγμα

Η διαδικασία της δειγματοληψίας για την ανασκόπηση πραγματοποιήθηκε σε δύο στάδια. Αρχικά έγινε η ανασκόπηση με εκτίμηση τίτλων και περιλήψεων. Εκδόσεις που πληρούσαν τα κριτήρια της έρευνας συλλέχτηκαν για ανάλυση. Η βιβλιογραφία των επιλεγμένων άρθρων αναζητήθηκε και αναλύθηκε επίσης για τον εντοπισμό και άλλων σχετικών άρθρων. Από το σύνολο των βάσεων επιλέχτηκαν άρθρα που είχαν ήδη εκτιμηθεί από τους κριτές των περιοδικών (*peer-reviewed*) σύμφωνα με τα κριτήρια της δειγματοληψίας και τους όρους αναζήτησης.

Κριτήρια συμπερίληψης και αποκλεισμού

Στη δειγματοληψία τα κριτήρια συμπερίληψης και αποκλεισμού άρθρων ήσαν τα εξής: α) Οι συμμετέχοντες στις έρευνες ήσαν παιδιά – έφηβοι, αθλητές ή αθλούμενοι στις ηλικίες από 10 μέχρι 18 ετών. β) Τα άρθρα έπρεπε να εστιάζουν στον επιπολασμό, τους λόγους και τις συνέπειες της χρήσης Αναβολικών Ανδρογόνων Στεροειδών (ΑΑΣ), και στους επιβαρυντικούς και προστατευτικούς παράγοντες στη χρήση ντόπινγκ. γ) Το έτος δημοσίευσης των άρθρων να εμπίπτει στο χρονικό διάστημα 1994 έως 2019. Στον πίνακα 1 παρουσιάζονται οι όροι αναζήτησης, ένταξης ή αποκλεισμού των ερευνών.

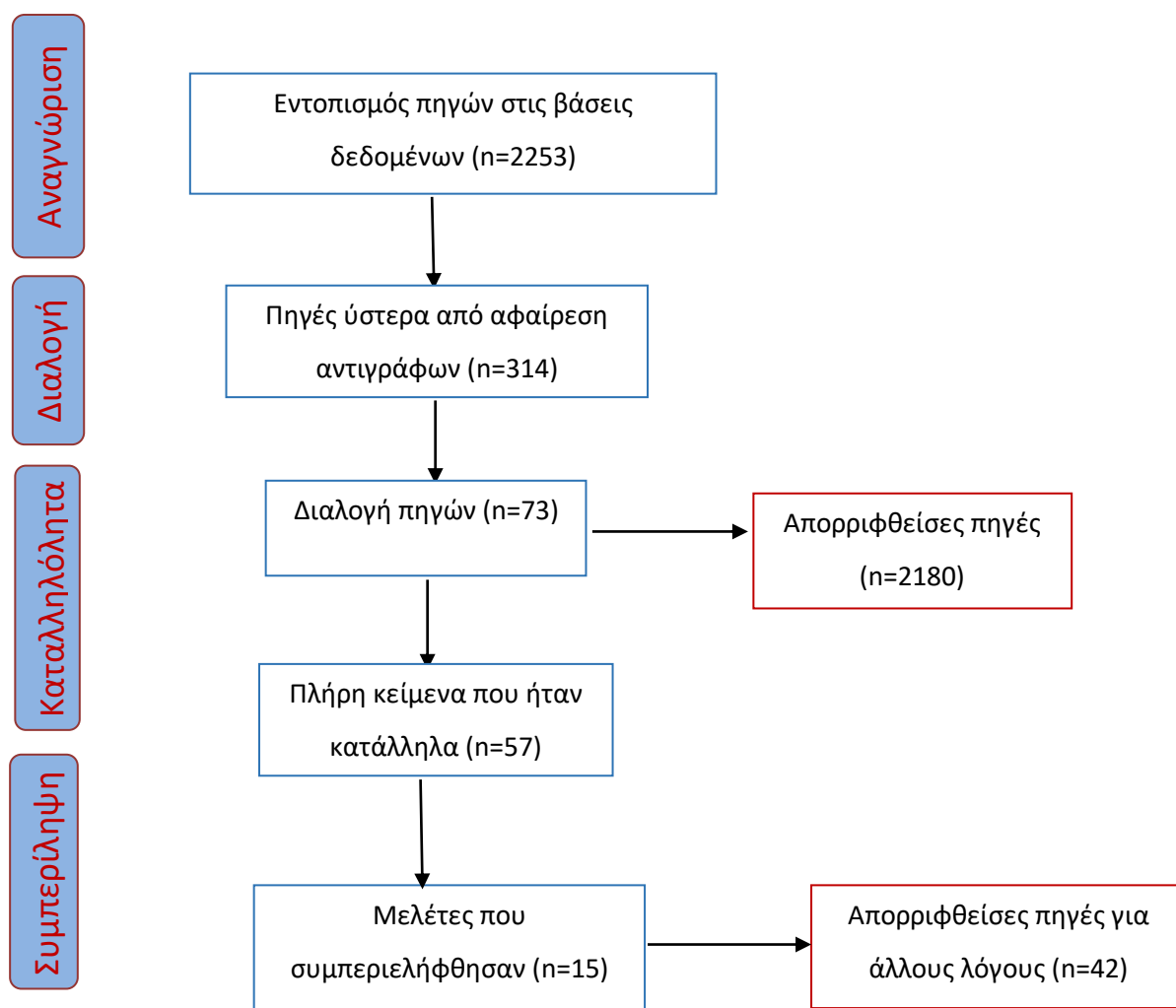
Πίνακας 1. Όροι κλειδιά, αλγόριθμοι αναζήτησης

1	Παιδί ή παιδιά ή Έφηβος/η ή Έφηβοι ή Εφηβεία ή 10-18 ετών
2	ΚΑΙ Χρήση Αναβολικών Ανδρογόνων Στεροειδών ή Ντόπινγκ
3	ΚΑΙ Αθλητές ή αθλούμενοι ή sports
4	ΚΑΙ Έτη 1994.....2019

Πηγές δεδομένων

Από το σύνολο των έξι (6) διεθνών επιστημονικών βάσεων δεδομένων αρχικά εντοπιστήκαν 2253 άρθρα. Κατόπιν αφαίρεσης των διπλών εγγράφων των πηγών και της διαλογής των άρθρων συναφών με τους όρους- κλειδιά, καταγράφηκαν 57 άρθρα. Από αυτά, μετά τη μελέτη των περιλήψεων, επιλέχθηκαν 21 άρθρα. Συνοπτικά αυτά εντοπίστηκαν στις παρακάτω βάσεις: SCOPUS, 6 άρθρα· Science Direct, 5 άρθρα· Taylor & Francis Group, 3 άρθρα· SAGE Journals, 2 άρθρα· Google Scholar, 2 άρθρα· Umea University Library, 1 άρθρο. Υστέρα από την εις βάθος ανάλυση επιλέχτηκαν 15 άρθρα που πληρούσαν το σύνολο των κριτηρίων. Στο Σχήμα 1 παρουσιάζεται η διαδικασία επιλογής του ερευνητικού δείγματος με ένα διάγραμμα ροής.

Σχήμα 1. Αποτελέσματα βασικής αναζήτησης

Από τις δεκαπέντε (15) μελέτες που συμπεριελήφθησαν στο τελικό δείγμα μας, οι ένδεκα (11) αφορούσαν παιδιά και εφήβους ή και νέους (κωδ.: 1, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15) και οι τέσσερις (4) είχαν ερευνητικά δεδομένα για τον γενικό πληθυσμό αλλά και επιμέρους στοιχεία για την ομάδα παιδιών και εφήβων (κωδ.: 2, 3, 4, 10) (Πίνακας 2).

Πίνακας 2. Συλλογή των αποτελεσμάτων ανασκόπησης της ηλεκτρονικής βασικής βιβλιογραφικής αναζήτησης

Συγγραφέας	Έτος	Τίτλος άρθρου	Περίληψη	Θεματική	Ομάδα στόχος	Ηλικιακή ομάδα
(1)Lapota H. B.	2013	Eating pathology, supplement use, and nutrition knowledge in collegiate athletes	Εντός των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων, οι αθλητές φαίνεται να διατρέχουν ιδιαίτερα υψηλό κίνδυνο για παθολογία κατανάλωσης και χρήση συμπληρωμάτων, λόγω των ελκυστικών εξωτερικών πιέσεων, της ανάγκης για απόδοση σε βέλτιστα επίπεδα και των ειδικών χαρακτηριστικών των αθλημάτων στα οποία συμμετέχουν.	Προβλήματα υγείας, Επίγνωση της κατάστασης, Αντιλήψεις νέων για το ντόπινγκ, Συμπληρώματα διατροφής	Αθλητές	Έφηβοι και νέοι
(2)Christiansen, V. & Gleaves, J.	2013	What do the humanities (really) know about doping? Questions, answers, and cross-disciplinary strategies	Αυτό το άρθρο είναι συνέχεια της συζήτησης για τον ρόλο των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών στην έρευνα για τη χρήση ναρκωτικών στον αθλητισμό.	Κοινωνικές επιστήμες	Αθλητές	Γενικός πληθυσμός

(3) Wiefferink, C. H. et al.	2007	Social psychological determinants of the use of performance-enhancing drugs by gym users	Ο στόχος αυτής της μελέτης είναι να εντοπίσει τους κοινωνικούς ψυχολογικούς καθοριστικούς παράγοντες της χρήσης ουσιών που βελτιώνουν την απόδοση από 144 χρήστες γυμναστηρίων body building ή power lifting	Χαρακτηριστικά προσωπικότητας, Αντιλήψεις νέων για το ντόπινγκ, Κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες, Ψυχοκοινωνικοί συντελεστές	Αθλητές	Γενικός πληθυσμός
(4) Hakansson, A. et al.	2011	Anabolic Androgenic Steroids in the General Population: User Characteristics and Associations with Substance Use	Ο στόχος της μελέτης είναι η ανάλυση συσχετισμών της χρήσης ΑΑΣ στο γενικό αρσενικό πληθυσμό ηλικίας 15–64 ετών στη Σουηδία σε σχέση με τα δημογραφικά δεδομένα, την οικονομική κατάσταση, και την εκπαίδευση.	Προβλήματα υγείας, Φύλο Κοινωνικά δίκτυα και «σημαντικοί άλλοι», Κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες, Ψυχοκοινωνικοί συντελεστές	Μη αθλητές	Γενικός πληθυσμός
(5) Diehl, K. et al.	2012	How healthy is the behaviour of young athletes? A systematic literature review and meta-analyses	Συστηματική ανασκόπηση μέσω του PRISMA Statement για να αξιολογηθεί η συχνότητα των επικίνδυνων συμπεριφορών μεταξύ αθλητών σε αυτήν την ηλικιακή ομάδα τα τελευταία 20 χρόνια σχετικά με συμπεριφορές κινδύνου (κατανάλωση αλκοόλ, συμπεριφορά καπνίσματος, χρήση παράνομων ναρκωτικών, ανθυγιεινή διατροφή και ντόπινγκ) σε εφήβους αθλητές.	Προβλήματα υγείας, Φύλο, Συμπεριφορές υγείας, Προληπτικές παρεμβάσεις	Αθλητές	Έφηβοι και νέοι

(6)Greco, J.	2015	High School Athletics: Coaches' Opinions on Performance Enhancing Drugs	Ο σκοπός αυτής της μελέτης ήταν να προσδιοριστεί εάν υπήρχαν διαφορές μεταξύ προπονητών γυμνασίου και των απόψεών τους σχετικά με την ταξινόμηση, τις δοκιμές και την τιμωρία στη χρήση ουσιών που βελτιώνει την απόδοση από αθλητές γυμνασίου.	Κοινωνικά δίκτυα και «σημαντικοί άλλοι»	Αθλητές	Έφηβοι και νέοι
(7)Vito, A. G.	2012	Adolescent steroid use: a logistic regression analysis	Αυτή η μελέτη μελετά την σχέση ομότιμων και του χαμηλού αυτοέλεγχου στη χρήση στεροειδών εφήβων στην 12η τάξη.	Χαρακτηριστικά προσωπικότητας, Φύλο, Κοινωνικά δίκτυα και «σημαντικοί άλλοι», Επίγνωση της κατάστασης, Συμπεριφορές υγείας	Μη αθλητές	Έφηβοι
(8)Thorlindsson T. & Halldorsson, V.	2010	Sport, and use of anabolic-androgenic steroids among Icelandic high school students: a critical test of three perspectives	Αυτή η μελέτη διερευνά τη χρήση ΑΑΣ μεταξύ ενός εθνικού αντιπροσωπευτικού δείγματος μαθητών γυμνασίου στην Ισλανδία ως ατομικό φαινόμενο που οφείλεται στην επιθυμία επιτυχίας στον αθλητισμό, ως κανόνες και αξίες που ενσωματώνονται στις κοινωνικές σχέσεις του επίσημα οργανωμένου αθλητισμού και ως προοπτική που υποδηλώνει ότι παράγοντες εκτός του αθλητισμού σχετίζονται με τη χρήση άλλων ουσιών.	Φύλο, Κοινωνικά δίκτυα & «σημαντικοί άλλοι», Αντιλήψεις νέων για το ντόπινγκ, Προληπτικές παρεμβάσεις	Μη αθλητές	Έφηβοι
(9)Mudrak J. et al.	2018	Sport motivation and doping in adolescent athletes	Αυτή η μελέτη εξετάζει το ντόπινγκ μεταξύ των εφήβων από μια προοπτική με παρακινητικές μεταβλητές στη συμπεριφορά ντόπινγκ σε εφήβους που συμμετέχουν σε	Χαρακτηριστικά προσωπικότητας	Αθλητές	Έφηβοι

			ανταγωνιστικά αθλήματα.			
(10) Maycock B. R. & Howat, P.	2007	Social capital: implications from an investigation of illegal anabolic steroid networks	Πολλές μελέτες έχουν συνδέσει τις διαστάσεις του κοινωνικού κεφαλαίου σε συμπεριφορές που βελτιώνουν την υγεία.	Κοινωνικά δίκτυα και «σημαντικοί άλλοι», Κοινωνικό Κεφάλαιο & ντόπινγκ	Αθλητές	Γενικός πληθυσμός
(11) Kindlundh A., et al.	1999	Factors associated with adolescent use of doping agents: anabolic-androgenic steroids	Ο σκοπός ήταν να εκτιμηθεί η σημασία των παραγόντων κινδύνου στη χρήση παραγόντων ντόπινγκ σε εφήβους.	Προβλήματα υγείας, Φύλο, Συμπεριφορές υγείας	Μη αθλητές	Έφηβοι
(12) Nilsson S.	2004	Evaluation of a health promotion programme to prevent the misuse of androgenic anabolic steroids among Swedish adolescents	Ο στόχος αυτής της μελέτης ήταν να σχεδιάσει ένα πρόγραμμα πρόληψης στην κατάχρηση ΑΑΣ μεταξύ των εφήβων	Προληπτικές παρεμβάσεις	Μη αθλητές	Έφηβοι
(13) Nicholls, A. R. et al.	2017	Children's First Experience of Taking Anabolic-Androgenic Steroids can Occur before Their 10th Birthday: A Systematic Review Identifying 9 Factors That Predicted Doping among Young People	Ο σκοπός αυτής της συστηματικής επισκόπησης ήταν η μελέτη της λήψης φαρμάκων βελτίωσης απόδοσης και των σοβαρών και μη αναστρέψιμων συνεπειών στην υγεία των νέων.	Χαρακτηριστικά προσωπικότητας Κοινωνικά δίκτυα και οι «σημαντικοί άλλοι», Προληπτικές παρεμβάσεις	Μη αθλητές	Παιδιά και έφηβοι
(14) Ohl F. et al.	2013	The socialization of young cyclists and	Ο στόχος αυτού του άρθρου είναι να κατανοήσει πώς οι αλληλεπιδράσεις	Αντιλήψεις νέων για το ντόπινγκ	Αθλητές	Έφηβοι και νέοι

		the culture of doping	μεταξύ των παραγόντων που εμπλέκονται στις επιδόσεις με την στάση απέναντι στα προϊόντα και τις μεθόδους ντόπινγκ.			
(15)Diehl K. et al.	2012	Elite Adolescent Athletes' Use of Dietary Supplements: Characteristics, Opinions, and Sources of Supply and Information	Ο στόχος ήταν η μελέτη επιτολασμού της χρήσης συμπληρωμάτων διατροφής μεταξύ 1.138 ελίτ εφήβων αθλητών σε σχέση με τη χρήση διαιτητικών συμπληρωμάτων .	Προβλήματα υγείας, Επίγνωση της κατάστασης, Συμπληρώματα διατροφής	Αθλητές	Έφηβοι

Αποτελέσματα

1. Ατομικοί παράγοντες

Φύλο

Το φύλο φαίνεται να σχετίζεται με αυξημένη χρήση αναβολικών στα έφηβα αγόρια (Thorlindsson, T., & Halldorsson, V., 2010). Οι μελέτες αναδεικνύουν ότι τα αγόρια έχουν αυξημένο κίνδυνο λόγω της επιθυμίας τους να αυξήσουν τη μυϊκή τους μάζα με βάση τα πρότυπα του ιδανικού μύδους ανδρικού σώματος και επειδή πιστεύουν ότι αυτό θα προσελκύει τα κορίτσια (Thorlindsson, T. & Halldorsson, V., 2010). Γενικά παρατηρείται μεγαλύτερη κατανάλωση παράνομων και νόμιμων ουσιών από τα αγόρια από ό,τι από τα κορίτσια αυτών των ηλικιών (Diehl K., et al., 2012).

Προσωπικότητα

Στοιχεία της προσωπικότητας των παιδιών και των εφήβων τεκμηριώνεται ότι συσχετίζονται με τη χρήση ουσιών ντόπινγκ. Τα πρότυπα, οι τάσεις και οι επιθυμίες των νέων επηρεάζουν τη χρήση αναβολικών (Wiefferink C. H., et al., 2007). Οι νέοι με χαμηλά επίπεδα αυτοελέγχου (Vito A.G., 2012), εκείνοι που αισθάνονται ανασφάλεια για την εξωτερική τους εμφάνιση και επιδιώκουν να ανταγωνιστούν και να επιβεβαιώσουν τις προσδοκίες που δημιουργούνται από τα κοινωνικά πρότυπα έχουν περισσότερες πιθανότητες να κάνουν χρήση αναβολικών (Mudrak, J., Slepicka, P., Slepickon, I., 2018). Τέλος, οι νέοι με προβλήματα ψυχικής υγείας που εκδηλώνονται με αυτοκτονικό ιδεασμό και επιθετική συμπεριφορά έχουν περισσότερες πιθανότητες να κάνουν χρήση αναβολικών (Nicholls A. R., et al., 2017).

Συμπεριφορές υγείας

Οι συμπεριφορές υγείας φαίνεται επίσης να σχετίζονται σημαντικά με το πώς ξεκινούν και συνεχίζουν τα παιδιά και οι έφηβοι τη χρήση αναβολικών (Diehl K., et al., 2012). Τα πρότυπα και οι συμπεριφορές που υιοθετούν οι νέοι για το ιδανικό σώμα (Thorlindsson, T. & Halldorsson, V., 2010) παίζουν καθοριστικό ρόλο στη χρήση στεροειδών και συμπληρωμάτων διατροφής (Larota, H. B., 2013). Η αυξημένη χρήση ουσιών όπως αλκοόλ και καπνός, αλλά και άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών, συνδέεται θετικά με τη χρήση αναβολικών ουσιών (Hakansson, A. et al., 2012). Οι νέοι που επιθυμούν για διάφορους λόγους να βελτιώσουν το βάρος τους καταναλώνουν σε μεγαλύτερο βαθμό συμπληρώματα διατροφής, γεγονός το οποίο έχει θετική συσχέτιση με τη χρήση αναβολικών (Larota, H. B., 2013). Τα συμπληρώματα διατροφής, οι πρωτεΐνες που έχουν στόχο τη μυϊκή αύξηση ή και τα διαιτητικά χάπια και οι δίαιτες με συμπληρώματα διατροφής μπορεί να συνθέτονται και από ανδρογόνα αναβολικά στεροειδή. Οι νέοι συνδυάζουν τη μυϊκή προπόνηση και ενδυνάμωση με τη χρήση συμπληρωμάτων διατροφής με στόχο την αύξηση σωματικής μάζας (Larota H. B., 2013). Δεν έχουν επαρκή γνώση για τον σωστό τρόπο λήψης συμπληρωμάτων διατροφής, αγνοούν τις επιπτώσεις τους, ενώ πολλές φορές δεν γνωρίζουν ότι αυτό που λαμβάνουν είναι αναβολική ουσία. Μάλιστα μελέτες τεκμηριώνουν ότι πολλές φορές κάτω από ένα γενικό και ασαφή τίτλο των συμπληρωμάτων διατροφής δεν αναφέρεται το σύνολο των συστατικών που αυτά περιέχουν (Diehl K., et al 2012).

2. Κοινωνικοί παράγοντες

Κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες

Οι κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες φαίνεται να επιδρούν και στη χρήση των αναβολικών ουσιών. Τα υψηλά επίπεδα φτώχειας, τα οικονομικά προβλήματα των οικογενειών αλλά και η έλλειψη πόρων της κοινότητας, ειδικότερα για τις ευάλωτες ομάδες, όπως δομών πρόνοιας, συστημάτων προαγωγής υγείας, πρόληψης και εκπαίδευσης, φαίνεται να έχουν αυξητική επίδραση στη χρήση ΑΑΣ. Ως γνωστόν, η χαμηλή κοινωνικο-οικονομική θέση ενός ατόμου περιορίζει συχνά την πρόσβασή του σε υπηρεσίες στην κοινότητα, όπως εκπαίδευσης, υγείας, κ.α. Επίσης, και το επίπεδο εκπαίδευσης σχετίζεται με την χρήση ΑΑΣ. Αποτελέσματα ερευνών τεκμηριώνουν ότι το ντόπινγκ προάγεται από το χαμηλό εκπαιδευτικό υπόβαθρο, ενώ, αντιθέτως, παρατηρείται ότι η χρήση ΑΑΣ έχει αρνητική σχέση με το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Τέλος, η χρήση ΑΑΣ έχει συσχετιστεί θετικά με άλλες εξαρτησιογόνες ουσίες σε διάφορες έρευνες και με

παράγοντες όπως η αρνητική σχολική εμπειρία, οι τραυματικές εμπειρίες κατά την παιδική ηλικία, και γενικά οι ασταθείς κοινωνικές συνθήκες (Hakansson A., et al, 2012; Wiefferink C. H. et al., 2008; Nicholls A. R., et al., 2017).

«Κουλτούρα» ντόπινγκ

Καθοριστική επιρροή στην επιλογή των νέων για λήψη ουσιών ντόπινγκ έχουν οι ψευδείς και οι αληθείς αντιλήψεις που διακινούνται σε σχέση με τα αποτελέσματα των ουσιών αυτών στις αθλητικές τους επιδόσεις και στο σώμα τους (Wiefferink C.H., et al., 2007). Η χρήση αναβολικών από τους νέους και ιδιαίτερα από αθλητές θεωρείται ένα γρήγορο μέσο επίτευξης στόχων που θα επιφέρει άμεσα και ανώδυνα την επιτυχία (Thorlindsson T., & Halldorsson V., 2010). Αυτές οι αντιλήψεις έχουν δημιουργήσει μια έντονη κουλτούρα γύρω από το ντόπινγκ, ως κάτι το αναπόφευκτο ή ως κάτι που όλοι θα υποχρεωθούν να κάνουν αργά ή γρήγορα. Η κουλτούρα του ντόπινγκ έχει εγκατασταθεί στην αθλητική κοινότητα και όχι μόνο, ακόμη και στις νεαρές ηλικίες, ως κάτι φυσιολογικό και χωρίς επιπτώσεις (Ohl F., et al., 2015).

Δίκτυα επιρροής και σημαντικοί άλλοι

Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας στη χρήση των ανδρογόνων αναβολικών στεροειδών είναι η επιρροή των δικτύων όπου συμμετέχουν και αλληλεπιδρούν οι νέοι. Αυτά τα δίκτυα φαίνεται να είναι ένας από τους μείζονες παράγοντες που αναφέρονται στη βιβλιογραφία, καθώς επηρεάζουν τα πρότυπα, τις αξίες και τις επιλογές των νέων σε καθοριστικό βαθμό. Σημαντικά πρόσωπα στη ζωή των αθλούμενων νέων είναι οι προπονητές (Greco J., 2015), άτομα του περιβάλλοντος του νέου αθλητή όπως γονείς, γυμναστές, καθηγητές (Nicholls A. R., et al., 2017), οι οποίοι επηρεάζουν σημαντικά τη διαμόρφωση των απόψεών του σχετικά με τη χρήση αναβολικών ως επιλογή και πρακτική για καλύτερη αθλητική επίδοση. Τέλος, η επιρροή των συνομήλικων, των συναθλητών και του δικτύου που προωθεί την ουσία σχετίζεται θετικά με τη χρήση ντόπινγκ (Maycock B. R. & Howat P., 2007). Το “σκοτεινό” κοινωνικό κεφάλαιο, που χρησιμοποιεί αξίες όπως εμπιστοσύνη, αμοιβαιότητα και αλληλεγγύη μέσω των κοινωνικών δικτύων όπου οι νέοι συμμετέχουν (γυμναστήρια, προπονητές, έμποροι αναβολικών και χρήστες), προωθεί την εξάπλωση και αποδοχή του ντόπινγκ ως κάτι απλού, αποδεκτού και ευρέως διαδεδομένου (Maycock B. R. & Howat P., 2007).

Πρόληψη του ντόπινγκ

Ισχυρός παράγοντας που μπορεί να μειώσει την “πανδημία” του ντόπινγκ είναι οι στοχευμένες προληπτικές παρεμβάσεις. Οι στόχοι της πρόληψης οφείλουν να εκτείνονται σε ομαδικό και ατομικό επίπεδο στους νέους και δεν είναι αποτελεσματικοί όταν είναι απλά ενημερωτικοί (Diehl, K., et al., 2012). Το πρόβλημα μπορεί να περιορισθεί κυρίως με δραστηριότητες προαγωγής υγείας, όπως ομαδικές συζητήσεις (Nilsson, S., et al., 2004) και δράσεις. Η σωστή πληροφόρηση για το ντόπινγκ οφείλει να αναδείξει τις αρνητικές συνέπειες στην υγεία των νέων αλλά και τα αίτια που οι νέοι το επιλέγουν ως συμπεριφορά (Nicholls, A. R., et al., 2017).

Συμπεράσματα

Η παρούσα συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση έχει σκοπό την αποτύπωση των προστατευτικών και επιβαρυντικών παραγόντων που συσχετίζονται με τη χρήση αναβολικών σε νέους. Οι μελέτες, οι οποίες αφορούσαν έφηβους 10 έως 18 ετών, ήταν οι έντεκα (11) από τις δεκαπέντε, αλλά και οι υπόλοιπες τέσσερις (4) περιείχαν σχετικά στοιχεία. Όσον αφορά την ερευνητική μας υπόθεση, η επιρροή των σημαντικών άλλων σε αθλητές και μη και η βελτίωση της εμφάνισης των εφήβων ηλικίας 10-18 ετών είναι μεταξύ των επτά σημαντικών παραγόντων που σχετίζονται με το ντόπινγκ. Οι επτά (7) κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση ουσιών ντόπινγκ ομαδοποιήθηκαν από το σύνολο των μελετών σε: ατομικούς (φύλο, προσωπικότητα, συμπεριφορές υγείας) και κοινωνικούς (κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες, κουλτούρα ντόπινγκ, κοινωνικά δίκτυα/σημαντικοί άλλοι και προγράμματα πρόληψης).

1. Οι επιβαρυντικοί παράγοντες που ωθούν τους νέους στη χρήση ουσιών ντόπινγκ σχετίζονται θετικά με το ανδρικό φύλο (Vito, A. G., 2012; Thorlindsson, T., & Halldorsson V., 2010), περισσότερο μέσα από κανονιστικά πρότυπα (Hughes, M. & Kroehler C., 2014) σύμφωνα με τα οποία τα αγόρια επιθυμούν αύξηση της μυϊκής τους μάζας (Thorlindsson, T., & Halldorsson, V., 2010), με στόχο να γίνουν πιο ελκυστικά στα ματιά των κοριτσιών και να ανταποκριθούν στα ισχυρά πρότυπα της κοινωνίας περί “ανδρισμού” (Sverker, N., et al., 2004).
2. Στοιχεία της προσωπικότητας και συμπεριφοράς των παιδιών και εφήβων φαίνεται να επιδρούν στη χρήση ουσιών ντόπινγκ (Wiefferink, C.H., et al., 2007). Ως γνωστόν, η προσωπικότητα και η συμπεριφορά διαμορφώνονται και από πρότυπα (Hughes, M.& Kroehler, C., 2014), τάσεις και επιθυμίες των ίδιων των νέων (Vito, A.G., 2012;

Wiefferink, C.H., et al., 2007). Με βάση την ατομική προσέγγιση της προσωπικότητας, η χρήση των αναβολικών για την ενίσχυση της απόδοσης στον αθλητισμό ή για βελτίωση της εμφάνισης, είναι εξαιρετικά δελεαστική. Οι υψηλές αθλητικές επιδόσεις ανοίγουν το δρόμο προς τη φήμη, την επιτυχία και την απόλαυση οφέλους (Thorlindsson, T., & Halldorsson, V., 2010). Η βελτίωση της εμφάνισης για τους νέους είναι επίσης σημαντικό μέσο προσωπικής επιτυχίας (Mudrak, J., Slepicka, P., Slepickon, I., 2018), σύμφωνα με τα πρότυπα (Hughes, M. & Kroehler, C., 2014) που ισχύουν για την εξωτερική ομορφιά στην κυρίαρχη κουλτούρα, τα πρότυπα και τις αξίες της δυτικής κοινωνίας (Wiefferink, C.H., et al., 2007).

Οι ανασφάλειες της εφηβικής ηλικίας είναι ένα από τα στοιχεία της προσωπικότητας του ατόμου που φαίνεται να επηρεάζει τη χρήση ντόπινγκ (Barbot, B., & Hunter, S.R., 2012). Οι νέοι χρησιμοποιούν αναβολικά, όταν νιώθουν ανασφάλεια για την εξωτερική τους εμφάνιση επιδιώκοντας να ανταγωνιστούν και να επιβεβαιώσουν τις προσδοκίες της κοινωνίας (Mudrak, J., Slepicka, P. & Slepickon, I., 2018). Πολλοί νέοι αναφέρουν ότι επιλέγουν τη χρήση αυτών των ουσιών διότι η βελτίωση της εξωτερικής τους εμφάνισης τονώνει και την αυτοεκτίμησή τους (Hakansson, A., et al., 2012), η οποία είναι σημαντικός ψυχοκοινωνικός συντελεστής της εφηβικής ανάπτυξης (Barbot, B. & Hunter, S. R., 2012). Γίνεται εμφανές ότι οι επιλογές (Hakansson, A., et al., 2012) και κατά συνέπεια η έκφραση της προσωπικότητας των νέων (Maycock B. R, Howat P., 2007) είναι μεταβαλλόμενες σε σχέση με το κοινωνικό περιβάλλον (Kindlundh, A., et al., 1999) και απόρροια του περιβάλλοντος στο οποίο δρουν (Greco, J., 2015).

3. Ακόμη ένας ατομικός παράγοντας που συνδέεται με τη χρήση ντόπινγκ είναι οι συμπεριφορές υγείας (Maycock, B. R. & Howat P., 2007), που υιοθετούν οι έφηβοι (Diehl, K., et al., 2012). Αν και ο αθλητισμός θεωρείται θετική συμπεριφορά υγείας (Tward, C., 2018), σειρά επικίνδυνων επιλογών συμπεριφοράς για την υγεία ανακύπτουν μέσα από αυτόν (Diehl, K., et al., 2012). Ο αθλητισμός αποτελεί μια από τις κύριες αιτίες της χρήσης ουσιών ντόπινγκ (Kindlundh, A., et al., 1999) στους νέους 10-18 ετών. Αυτή η διαπίστωση προβληματίζει διότι έρχεται σε σύγκρουση με τη θέση ότι η ενασχόληση με τον αθλητισμό είναι μεταξύ των προστατευτικών παραγόντων αποφυγής χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών (Tward, C., 2018). Σύμφωνα μάλιστα με τις “γωνίες” του δικτύου ασφαλείας SCARS - ένα θεωρητικό πλαίσιο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη συστηματική συλλογή δεδομένων, την αξιολόγηση και ταχεία ανάλυση των θέσεων του υποστηρικτικού δικτύου του ατόμου - είναι η αθλητική δραστηριότητα, η οποία αντιπροσωπεύει έναν από τους πέντε βασικούς

προστατευτικούς παράγοντες (McCarthy, T. & Galvani, S., 2004). Από την άλλη όμως, επιμέρους παράγοντες όπως η φύση και ο στόχος των αθλητικών δραστηριοτήτων (ψυχαγωγικές, επαγγελματικές), η ένταση της αθλητικής δραστηριότητας, ο αθλητικός συναγωνισμός σε τοπικό αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο, όχι μόνον αυξάνουν τους κινδύνους για ντόπινγκ αλλά προωθούν και άλλου τύπου συμπεριφορές αναφορικά με τη χρήση ουσιών όπως η κατανάλωση καπνού, αλκοόλ, μαριχουάνας (Diehl, K., et al., 2012). Συμπεραίνουμε λοιπόν, πως η ενασχόληση με τον αθλητισμό δεν θα πρέπει να θεωρείται πανάκεια, μια θετική και προστατευτική συνθήκη για τους νέους (Twardk, C., 2018; Kindlundh, A., et al., 1999; Hakansson, A., et al., 2012), διότι ενέχει και σοβαρούς κινδύνους.

Η χρήση συμπληρωμάτων διατροφής για τη διαχείριση του βάρους οδηγεί σε επικίνδυνες συμπεριφορές υγείας των νέων προκειμένου να επιτύχουν το ιδανικό βάρος (Larota, H.B., 2013), είτε λόγω προτύπων ή λόγω ασυμφωνίας ιδανικού με υφιστάμενο βάρος (Larota, H. B., 2013) (Diehl, K., et al., 2012). Η επιβάρυνση της υγείας παιδιών και εφήβων από αυτές τις επιλογές οδηγεί σε βιολογικά – ιατρικά προβλήματα υγείας, ανάπτυξη διατροφικών παθολογικών διαταραχών (Larota, H. B., 2004) και άλλων σοβαρών προβλημάτων υγείας (Vito, A. G., 2012). Η πρώιμη χρήση αυτών των ουσιών έχει αυξητικά επικίνδυνο χαρακτήρα ανάλογα με την ποσότητα χρήσης, την ηλικία του χρήστη και το είδος των στεροειδών (Vito, A.G., 2012) και επηρεάζει άμεσα τη βιολογική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη παιδιών και εφήβων (Barbot, B., & Hunter, S. R., 2012). Συνδέεται επίσης με χρήση άλλων ουσιών, όπως η μαριχουάνα και το αλκοόλ (Diehl, K., et al., 2012; Vito A. G., 2012), αναδεικνύοντας τη συννοσηρότητα της χρήσης συμπληρωμάτων διατροφής με άλλες ουσίες (Diehl, K., et al., 2012), αλλά και με προβλήματα ψυχικής υγείας (Maycock, B. R., & Howat P., 2007).

Οι νέοι με προβλήματα ψυχικής υγείας όπως η κατάθλιψη και η ψύχωση (Vito, A.G, 2012), οι νέοι με αυτοκτονικό ιδεασμό αλλά και με βίαιη επιθετική συμπεριφορά είναι πιο επιρρεπείς στη χρήση ουσιών ντόπινγκ (Nicholls, A.R., et al., 2017). Αυτά τα σύνθετα προβλήματα έχουν σοβαρές κοινωνικές επιπτώσεις στους ίδιους τους χρήστες (Maycock, B. R, & Howat, P., 2007), στα άτομα γύρω τους (Thorlindsson, T., & Halldorsson, V., 2010) και στην κοινότητά τους ως σύνολο (Hakansson, A., et al., 2012).

4. Αναφορικά με τους κοινωνικούς προσδιοριστές, διαπιστώνεται ότι το πρόβλημα του ντόπινγκ σχετίζεται με τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες (Thorlindsson, T., & Halldorsson, V., 2010). Τα υψηλά επίπεδα φτώχειας, το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, η έλλειψη πόρων όπως δομών κοινωνικής φροντίδας, συστημάτων αγωγής της υγείας,

πρόληψης και εκπαίδευσης, φαίνεται να ενισχύουν τη χρήση αναβολικών ουσιών (Hakansson, A., et al., 2012; Nicholls, A. R. et al, 2017). Μάλιστα υπογραμμίζεται ότι η εφηβεία, η οποία είναι μια κρίσιμη αναπτυξιακή περίοδος, δύναται να εγκυμονεί αυξημένους κίνδυνους (Barbot, B., & Hunter, S. R., 2012) όταν απουσιάζουν συστήματα υποστήριξης των εφήβων (Kindlundh, A., et al., 1999).

5. Από τις σημαντικότερες επιρροές στη ζωή των νέων είναι οι σημαντικοί άλλοι. Φίλοι, συνομήλικοι (Nicholls, A.R., et al., 2017) επηρεάζουν σημαντικά τις συμπεριφορές υγείας των νέων (Maycock, B. R. & Howat, P., 2007) ως καθρέπτης προτύπων, αξιών (Hughes, M. & Kroehler, C., 2014) και μίμησης σημαντικών προσώπων (Nicholls, A.R., et al, 2017). Οι έφηβοι μαθαίνουν ότι η χρήση στεροειδών είναι καλή ή κακή από τις μαθημένες “έννοιες”, εκλογικεύσεις και στάσεις της ομάδας – κοινότητας στην οποία ανήκουν (Vito, A.G., 2012).

Οι οικογενειακοί και κοινωνικοί δεσμοί επηρεάζουν συμπεριφορές «συνέπειας-ασυνέπειας-ανυπακοής» των εφήβων. Η γονική προσκόλληση/σχέση, η γονική επίβλεψη, οι θετικές σχέσεις με τους δασκάλους, η εκπαιδευτική αφοσίωση και η συμμετοχή στην κοινότητα, βρέθηκε πως μειώνουν την ασυνέπεια - ανυπακοή και τη χρήση ουσιών στους εφήβους (Mudrak, J., Slepicka, P. & Slepickon, I., 2018). Η ύπαρξη φίλων που κάνουν χρήση ουσιών και που είναι ανυπάκουοι, αυξάνει τις πιθανότητες ο νέος να ακολουθήσει την ίδια συμπεριφορά (Vito, A.G., 2012). Όσο η γονική παρουσία -επιρροή μειώνεται, οι έφηβοι φαίνεται να στηρίζονται περισσότερο στους φίλους τους, τους προπονητές τους, στο διαδίκτυο (Nicholls, A. R., et al., 2017). Τα μέσα πληροφόρησης και οι επιρροές του διαδικτύου (Diehl, K., et al., 2012) που δέχονται οι νέοι, διαμορφώνουν την εικόνα που έχουν για την προστασία της υγείας τους και για το τι πραγματικά θέτει την υγεία τους σε κίνδυνο (LaPota, H.B., 2004). Ερευνητές σημειώνουν ότι η συνεχής προώθηση μηνυμάτων μέσω των ΜΜΕ για ένα μυϊκά δυνατό σώμα (LaPota, H.B., 2004), διαφημίσεις προϊόντων (Maycock, B. R, & Howat, P., 2007) για γρήγορες δίαιτες (LaPota, H.B., 2004) και άλλα (δύναται να) επιδρούν αρνητικά στους νέους (LaPota, H.B., 2004).

6. Από τα προηγούμενα, καθίσταται σαφές ότι το ντόπινγκ είναι μείζον ζήτημα δημοσίας υγείας, καθώς οι επιπτώσεις του είναι σοβαρές σε ιατρικό (Vito, A.G., 2012), ψυχολογικό, κοινωνικό (Thorlindsson, T., & Halldorsson, V., 2010) και κοινοτικό επίπεδο (Hakansson, A. et al., 2012). Γι' αυτό, οι παρεμβάσεις της πολιτείας θα πρέπει να κινούνται πολυεπίπεδα για την καταπολέμηση της χρήσης ουσιών ντόπινγκ στις ηλικίες 10-18 ετών.

Κατ' αρχήν, η παρέμβαση θα πρέπει να εστιάσει στη διερεύνηση και αναμόρφωση του νομικού πλαισίου χρήσης και πώλησης των ουσιών ντόπινγκ, καθώς πολλά από τα συμπληρώματα διατροφής, διαιτητικά χάπια, ουσίες βελτίωσης της εμφάνισης και της απόδοσης εμπεριέχουν ουσίες ΑΑΣ (Greco, J., 2015). Έχει επίσης παρατηρηθεί ότι τα προγράμματα πρόληψης που στηρίζονται σε επιφανειακά ενημερωτικές δράσεις για τις αρνητικές συνέπειες του ντόπινγκ (Diehl, K., et al., 2012), χωρίς εντύπωση στους λόγους που οι νέοι επιθυμούν τη χρήση αναβολικών (Sverker, N., et al., 2004) και χωρίς την αλλαγή των προτύπων και αξιών των νέων (Thorlindsson, T. & Halldorsson V., 2010), μη ηθελημένα προάγουν το ντόπινγκ (Sverker, N., et al., 2004; Diehl, K., et al., 2012). Αποτελεσματικά είναι, σε αντίθεση, τα προγράμματα που εφαρμόζονται σε ομαδικό και ατομικό επίπεδο (Sverker, N., et al., 2004) με δραστηριότητες προαγωγής υγείας (Sverker, N., et al., 2004) και ουσιαστικών αλλαγών στις αξίες και στα πρότυπα επιρροής των νέων (Thorlindsson, T. & Halldorsson, V., 2010).

7. Δεδομένου ότι, πέρα από τις ιατρικές - φαρμακευτικές επιπτώσεις στην υγεία των χρηστών, η χρήση - εξάρτηση ΑΑΣ εντείνεται όταν ενυπάρχουν υψηλά επίπεδα φτώχειας, οικονομικά προβλήματα (Hakansson, A. et al., 2012), έλλειψη οικογενειακού προστατευτικού δικτύου – απουσία γονικής επιρροής (Kindlundh, A., et al., 1999), ελλιπή συστήματα πρόληψης και ανεπαρκείς παρεμβάσεις στη δημόσια υγεία και παιδεία (Sverker, N., et al., 2004), απαιτείται ολιστική αντιμετώπιση του προβλήματος, δηλαδή πλήρης αποτύπωση και καταγραφή στοιχείων, ολιστική ανάλυση και παρέμβαση σε ατομικό, ομαδικό (Sverker, N., et al., 2004) και κοινοτικό επίπεδο (Hakansson, A. et al., 2012; Thorlindsson, T. & Halldorsson V., 2010). Εδώ αναδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος της επιστήμης της Κοινωνικής Εργασίας στη διασύνδεση των παραγόντων (Πουλόπουλος Χ., 2011). Όσον αφορά στους ατομικούς παράγοντες, οι κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να παρέχουν εξατομικευμένη/οικογενειακή υποστήριξη και καθοδήγηση (Κανδυλάκη Α., 2008), αλλά και μέσω εργασίας με ομάδες (Κατσορίδου, Χ., 2009), να σχεδιάζουν προγράμματα πρόληψης και να χαράσσουν κοινωνική πολιτική (Ζαϊμάκης Γ., 2011). Η κοινοτική παρέμβαση είναι επιβεβλημένη για ένα πρόβλημα που απαιτεί ολιστική αντιμετώπιση, καθώς σχετίζεται με κοινωνικο-οικονομικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες, ειδικά όταν τα συστήματα πρόνοιας, εκπαίδευσης και προστασίας της δημόσιας υγείας είναι ανεπαρκή (Hakansson, A. et al., 2012). Η επιστήμη της Κοινωνικής Εργασίας, μέσω οικολογικών συστημικών ολιστικών θεωριών, μπορεί να αναγνωρίσει τις ανάγκες των νέων, να αξιολογήσει τους προστατευτικούς και επιβαρυντικούς παράγοντες στη χρήση ουσιών και πώς αυτοί

συνδέονται και αλληλεπιδρούν, επικεντρώνοντας στη δυναμική φύση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των συστημάτων (Jack, G., 2000). Η Κοινωνική Εργασία στις παρεμβάσεις της μελετά και στηρίζει το «άτομο μέσα στο περιβάλλον του και τις σχέσεις» (Κούτρα, Κ., 2015).

Συμπερασματικά, το ντόπινγκ έχει λάβει ανεξέλεγκτες διαστάσεις και ασφαλώς δεν αφορά μόνο την “ελίτ” των αθλητών στη σημερινή κοινωνία. Διαπερνά πολλές διαφορετικές ομάδες και πτυχές της κοινωνίας και θέτει σε κίνδυνο παιδιά, εφήβους, φοιτητές αναφορικά με τη σωματική, ψυχική και κοινωνική τους ευημερία. Αποτελεί σοβαρό πρόβλημα δημόσιας υγείας που η πολιτεία οφείλει να αντιμετωπίσει πριν λάβει ενδημικές διαστάσεις. Ο κοινωνικός λειτουργός έχει πρωτεύοντα ρόλο, στο πλαίσιο της διεπιστημονικής συνεργασίας που είναι μονόδρομος για την αντιμετώπιση του προβλήματος του ντόπινγκ. Η εστίαση στην ευαισθητοποίηση και ενημέρωση του κοινού, στην αγωγή υγείας, στην εκπαίδευση, στη νομοθεσία αξιοποιώντας πληροφορίες, γνώσεις, συνεργασίες μεταξύ διαφορετικών οργανισμών, βιομηχανιών και περιοχών προϋποθέτει ευρεία διεπιστημονική συνεργασία (Christiansen, A.V. & Gleaves J., 2014).

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Ahmadi, N., Ljungqvist, A., Svedsäter, G. (2016). *Doping and Public Health*, Πρώτη Έκδοση, Εκδόσεις: Routledge
- Barber, B. K. (2002), Intrusive Parenting: How psychological control affects children and adolescents, *American Psychological Association*, 15, pp.309.
- Barbot, B., & Hunter, S. R. (2012). Developmental changes in adolescence and risks for delinquency. In E L. Grigorenko (Ed.), *Handbook of Juvenile Forensic Psychology and Psychiatry*, pp. 11-34, Springer Science + Business Media.
- Christiansen, V. & Gleaves, J. (2013). What do the humanities (really) know about doping? Questions, answers and cross-disciplinary strategies, *Performance, Enhancement & Health*, 2, pp.216-225.
- Diehl, K. et al., (2012). How healthy is the behavior of young athletes? A systematic literature review and meta-analyses, *Journal of Sports Science & Medicine*, 11(2), pp. 201-220.
- Diehl, K. et al., (2012). Elite adolescent athletes' use of dietary supplements: characteristics, opinions, and sources of supply and information, *International Journal of Sport Nutrition & Exercise Metabolism*, 22 (3), pp.165-174.

- Greco, J. (2015). *High School Athletics: Coaches' Opinions on Performance Enhancing Drugs*, (Ανέκδοτη διδακτορική διατριβή), College of Saint Mary, Omaha, NE, USA.
- Hakansson, A. et al., (2012). Anabolic androgenic steroids in the general population: user characteristics and associations with substance use, *European Addiction Research*, 18, pp.83-90.
- Higgins, G. et al., (2007). Sports fan binge drinking: An examination using low self-control and peer association, *Sociological Spectrum*, 27 (4), pp.389-404.
- Jack, G. (2000). Ecological influences on parenting and child development, *The British Journal of Social Work*, 30 (6), pp. 703-720.
- Kindlundh, A. et al., (1999). Factors associated with adolescent use of doping agents: anabolic-androgenic steroids, *Addiction*, 94 (4), pp. 543-553.
- Lapota, H. B. (2013). *Eating Pathology, Supplement Use, and Nutrition Knowledge in Collegiate Athletes*, (Ανέκδοτη διδακτορική διατριβή), University of Nevada, Las Vegas, USA.
- Maycock, B. R. & Howat, P. (2007). Social capital: implications from an investigation of illegal anabolic steroid networks, *Health Education Research*, 22 (6), pp.854-863.
- Mccarthy, T. & Galvani, S. (2004). SCARS: A new model for Social Work with substance users, *Practice*, 16:2, pp.85-97, DOI: 10.1080/09503150412331313060
- Mudrak, J., Slepicka P., Slepickov I., (2018). Sport motivation and doping in adolescent athletes, *PLoS ONE*, 13 (10).
- Nilsson, S. et al., (2004). Evaluation of a health promotion programme to prevent the misuse of androgenic anabolic steroids among Swedish adolescents, *Health Promotion International*, 19 (1), pp. 61-67.
- Nicholls, A. et al., (2017). Personality traits and performance enhancing drugs: The Dark Triad and doping attitudes among competitive athletes, *Personality and Individual Differences*, 112.
- Nixon, H.L. (1992). A social network analysis of influences on athletes to play with pain and injuries. *Journal of Sport and Social Issues*, 16, pp.127-135.
- Ohl, F. et al., (2013). The socialization of young cyclists and the culture of doping, *International Review for the Sociology of Sport*, 50 (7), pp. 865-882.
- Pedersen, W. & Wichstrøm, L. (2001). Adolescents, doping agents, and drug use: A community study, *Journal of Drug Issues*, 31 (2).

- Sverker, N. et al., (2004). Evaluation of a health promotion programme to prevent the misuse of androgenic anabolic steroids among Swedish adolescents, *Health Promotion International, Volume 19, Issue 1, March 2004*, pp. 61–67,
- Thorlindsson, T. & Halldorsson V., (2010). Sport, and use of anabolic androgenic steroids among Icelandic high school students: A critical test of three perspectives, *Substance Abuse Treatment Prevention and Policy, 5(32)*.
- Vito, A. G. (2012). *Adolescent Steroid Use: A Logistic Regression Analysis*, (Published by ProQuest: Louisville), University of Louisville, Kentucky, USA.
- Wiefferink, C. H. et al., (2008). Social psychological determinants of the use of performance-enhancing drugs by gym users, *Health Education Research, 23 (1)*, pp. 70-80.

Ελληνόγλωσση

- Ζαϊμάκης, Γ. (2011). *Κοινωνική Εργασία Και Τοπικές Κοινωνίες- Ανάπτυξη, Συλλογική Δράση και Πολυπολιτισμικότητα*, Αθήνα: Πλέθρον.
- Hughes, M. & Kroehler C. J. (2014). *Κοινωνιολογία- Οι Βασικές Έννοιες* (Νέα Αναθεωρημένη Έκδοση), Αθήνα: Κριτική.
- Κούτρα, Κ. (2015). Η επίδραση του κοινωνικού κεφαλαίου και των κοινωνικοδημογραφικών χαρακτηριστικών στις συμπεριφορές κινδύνου υγείας των μαθητών του Νομού Ηρακλείου Κρήτης, *Κοινωνική Εργασία, 120*, σελ.50-73.
- Καλλινικάκη, Θ. (2012). *Εισαγωγή στην Θεωρία και στην Πρακτική της Κοινωνικής Εργασίας*, Αθήνα: Τόπος.
- Κανδυλάκη, Α. (2008). *Η Συμβουλευτική στην Κοινωνική Εργασία- Δεξιότητες και Τεχνικές*, Αθήνα: Τόπος.
- Κατσορίδου-Παπαδοπούλου, Χ. (2009). *Κοινωνική Εργασία με Ομάδες- Μια Μορφή Προσέγγισης για Συνεργασία και Δράση*, Αθήνα: Έλλην.
- Πατελάρη, Ε. και Μπροκαλάκη, Η. (2010). Μεθοδολογία της συστηματικής ανασκόπησης και μετα-ανάλυσης, *Νοσηλευτική, 49 (2)*.
- Πουλόπουλος, Χ. (2011). *Κοινωνική Εργασία και Εξαρτήσεις - Οι Κοινότητες της Αλλαγής*, Αθήνα: Τόπος.

Ηλεκτρονικές Πηγές

- Anti-Doping Rule Violations (ADRVs) Report, (2017). <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/anti-doping/> (Accessed 25 February 2020 – πρόσβαση 25 Φεβρουαρίου 2020).

Council of Europe, The Anti-Doping Convention: an instrument of international co-operation, <https://www.coe.int/en/web/sport/anti-doping-convention> (Accessed 25 February 2020 – πρόσβαση 25 Φεβρουαρίου 2020).

Ε.Σ.Κ.Α.Ν: <http://www.0069.syzefxis.gov.gr/> (Accessed 25 February 2020 – πρόσβαση 25 Φεβρουαρίου 2020) .

Partnership, (2012). <https://drugfree.org/drug-and-alcohol-news/who-official-calls-doping-in-sports-a-public-health-issue/> (Accessed 7 February 2020 – πρόσβαση 7 Φεβρουαρίου 2020).

Reuters, (2012). <https://www.reuters.com/article/us-doping-health/doping-is-now-a-public-health-issue-conference-told-idUSBRE88L06E20120922?edition-redirect=uk>

The World Anti-Doping Code, (2020). Prohibited List: https://www.wada-ama.org/sites/default/files/wada_2020_english_prohibited_list_0.pdf (Accessed 25 February 2020 – πρόσβαση 25 Φεβρουαρίου 2020).

Twark, C., (2018). Can exercise help conquer addiction? <https://www.health.harvard.edu/blog/can-exercise-help-conquer-addiction-2018122615641> (Accessed 12 February 2020 – πρόσβαση 12 Φεβρουαρίου 2020)

World Anti-Doping Agency (WADA): <https://www.wada-ama.org/> (Accessed 25 February 2020 – πρόσβαση 25 Φεβρουαρίου 2020).

World Anti-Doping Code, (2015). <https://www.wada-ama.org/sites/default/files/resources/files/wada-2015-world-anti-doping-code.pdf> (Accessed 25 February 2020 – πρόσβαση 25 Φεβρουαρίου 2020).